

A
POLGÁRI HÁZASSÁG.

Minden szabadelvű polgár számára.

ÍRTA:
BRANKOVICS GYÖRGY.

BUDAPEST,
1893.

Nagyméltóságú

Dr. WEKERLE SÁNDOR

miniszterelnök úr Ő Excellentiájának

stb. stb.

mély tisztelete jeléül ajánlja

ELŐSZÓ.

„Szabadság, egyenlőség, testvériség!” A vége felé közeledő XIX-ik század összes erkölcsi-, szellemi-, politikai- és társadalmi törekvéseinek e három szó képezte a gyúpontját.

E három szónak a megtestesítésén fáradozott minden felvilágosodott elme; e három szó szülte a nagyidőket s a nagy embereket egyiránt.

A szabadság, az egyenlőség sa testvériség intézményei képezik a XX-ik századnak az alapját s mennél terjedelmesebb, mennél szilárdabb ez az alap, annál hatalmasabb, annál biztosabb a továbbfejlődés, a tökélesbülés, a felvirágzás, a jólét, egy szóval a jövő.

Jaj annak a nemzetnek, jaj annak az államnak, s jaj annak az uralkodó hatalomnak is, amely készületlenül, a szabadság s a jog-egyenlőség intézményei nélkül lépi át a jövő évezred küszöbét; azt, a kor szelleme irtalmatlanul romba fogja dönteni; ott tűz és láng fog ' pusztítani; ott a patakok s folyók vizét vér fogja pirosra festeni; ott az új élet csak az üszkös törmelék alól fog kicsirázni, de ki fog, mert ki kell csiráznia.

Élénk tudatával bírt ennek Magyarország kormányának az elnöke: *Dr. Wekerle Sándor* akkor, amidőn hazánk hajójának a kormányzását magára vállalta s éppen azért programjának sarkpontjával, a többi kérdések között, a polgári házasságot jelölte ki, amelynek létrehozásában, törvénné emelésében, őt minden magyar embernek kötelessége támogatni, ha csak pusztá czégnak nem tekinti a szabadelvűséget. Aki jobban szereti a hazáját s a nemzetét, mint a saját érdekeit; a ki az ország jövőjét többre becsüli, mint az idegen érdekeket; a ki a belvillongások zavarában nem óhajt halászni: az minden esetre a kormány elnök zászlója alá fog e kérdésben sorakozni.

És mégis, alig kapta szárnyra a polgári házasságot a hír: a római katolikus egyház püspöki kara, az alapság s a félrevezetett választó polgárok már is bástyát kezdettek emelni a polgári házasság ellen s fegyvert kovácsolta kellene.

Hasztalan biztosítja őket a parlament, az ország színe előtt maga a kormány elnöke *dr. Wekerle Sándor* arról, hogy: *a pol-*

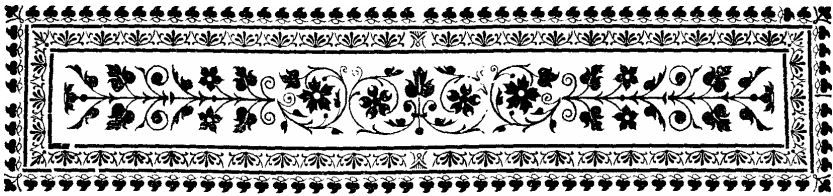
gáti házasság legkevésbé sem fogja sérteni a hitfelekezetek vallási érzelmeit vagy hitelveit;” hasztalan kiáltja feljűk maga az el-lenzék vezére, gróf Apponyi Albert, hogy a polgári házasság nem csak a szabadelvűségnek, az állam érdekeinek, a köz s az egyéni szabadságnak felel meg, hanem legjobb eszköz az állam és az egy-ház jóviszonyának a fenntartására, az összeűtközések megakadá-lyozására s a hitfelekezetek kölcsönös békéjének és nyugalmanak a megőrzésére; hasztalan hirdeti a közérdeket valóban szolgáló s minden befolyástól ment sajtó, hogy a polgári házasság a nemzet általános óhaja s égető szükséglet: ők még is kígyót, békát kiáltanak reá s készek az ország nyugalmit veszélybe dönteni.

Miért?

Hát miért üldözték a zsidó főpapok s a farizeusok Jézus Krisztust a halálba? Hát miért kellett csaknem minden reformátornak az üldözés keserű poharát kiüríteni? Miért kellett minden eszmének vérben fürödni s miért kellett annyi sok, az emberiség javáért küzdő hősnek, vértanúvá lennie?

Mi bízunk még a főpapság s az alpapság hazafiságában s hisszük, hogy nem fogja szem elöl téveszteni a haza és az állam javát akkor, amidőn koronát óhajtunk tenni a jogegyenlőség magas oszlopára, amidőn javítani akarjuk az erkölcsöket, más szóval, amidőn beakarjuk hozni hazánkban a – polgári házasságot, anélkül, hogy az egyházak hitelveit sértenők. Nem pedig azért, mert ha őszinte és igazságos akar lenni, akkor befogja vallani, hogy a házasság nem vallási, hanem társadalmi intézmény, nem vallási, hanem természeti törvény.

Hogy tényleg az, befogjuk bizonyítani a következő fejezetekben.

A házasság társadalmi intézmény.

Mielőtt a házassággal mint társadalmi intézménnyel bővebben foglalkoznám, legyen szabad azok kedvéért, kik a polgári házasságot oly égbe kiáltó, istentelenségnek, bűnnek tartják és hirdetik, azon kérdést tisztába hoznom, hogy hát: mit is kell azalatt a polgári házasság alatt érteni?

A válasz igen egyszerű.

A kötelező polgári házasság alatt azt kell érteni: „hogy a házasság megkötését, felbontását és minden viszonyát illetőleg, nem külön-külön minden vallásfelekezetre nézve, a maga egyházának a törvénye, hanem az állam minden polgárára nézve, az ország egy és ugyanazon törvénye egyformán határoz s hogy csak az az érvényes házasság, mely polgári hatóság előtt kötötték. Akik azonban akarják, természetesen a pappal is összeeskettethetik magukat.”

Ma, annyi házassági törvényünk van: amennyi a vallásfelekezetünk!

Lehet-e ily körülmények között polgári jogegyenlőségről szó?

Nem lehet!

Ám menjünk egy lépéssel tovább!

Ama forró vágy, mely szerint két szerető kebel, test és lélekkel, egész életre nézve egymásé óhajt lenni; egymással boldogságot és nyomort, örömet és bánatot kész megosztani; egymást soha el nem akarja hagyni; ez a vágy korántsem ered a vallásból, hanem ered igen is közvetlenül a szeretők szívéből, mint az emberi érzelem legbájosabb virága.

És hol az ok, melynél fogva e virág ápolását, a felette való örökösödést az állam hatalomra ne bízhatnók?

Sehol!

Hiszen a házasság által létrehozott jogok és kötelességek tisztán társadalmi természetűek, a házas felek egyéni viszonyaikat illetik, a gyermekek nevelését, a vagyon kezelését, egy szóval mind oly dolgokat, melyek az állami hatalom védelme alá tartoznak.

Nem tagadom én, sőt ellenkezőleg legszentebb meggyőződés-

ből állítom, hogy a *vallásosság soha sem fog e világról eltűnni*, habár az alakját meg is változtatja, mert amaz általános függési érzet, melyből a vallás áll, az emberi szívből kiirthatatlan. A lelkész, a pap segédkezét, a család soha sem fogja nélkülözhetni, úe ez korántsem jelenti azt, hogy családot csak a segédkező kéz törvénye és parancsa szerint alapíthatunk, sőt ellenkezőleg, e segédkeznek arra kell törekednie, hogy a modern állam tagjainak testi és lelki jóléte egyiránt előmozdítassék és biztosíttassék, ez pedig csak úgy érhető el, ha a házasság, minden vallástól függetlenül, egyedül a polgári jogelvek; érint rendeztetik be, ha a házasság érvénye, felbontása, akadályai stb. stb. a polgári törvények szerint oldatik meg.

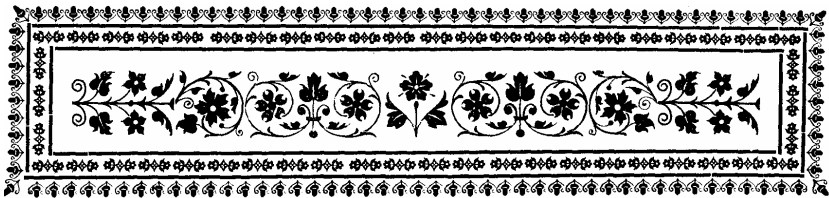
Ez esetben, higyjék el a polgári házasság ellenzői, meg fog adatni az Istennek is ami az Istené, de a császárnak is, ami a császáré; ez esetben és csakis ez esetben, helyre lesz állítva az egyház és az állam között áll. Valódi viszony, a mely a szabad egyháznak, a szabad államhoz való viszonya.

A polgári törvény szerint egyesített párok mindegyike a saját hitvallása szerinti pap áldását is kikeltheti. E vallási cselekménynek azonban semmiféle hatása sincs a polgári cselekményre, úgy hogy például a házasság felbontható, az elváltak pedig újabb polgári házasságra fognak léphetni, természetesen jogérvényes okmányokkal a kezükben, ha a pap, e második házasságtól az áldását meg is tagadná?

Ez által eleje fog vétetni egyszersmind ama szomorú játéknak, mely ma a hit cserebereléséből áll, s mely a vallási érzületnek gyilkoló mérge.

Gondolja meg és fontolja meg jól mindenki, hogy a keresztény vallás, nem az erőszak s nem a hatalom, hanem a szeretet vallása, s hogy az egyháznak legmértöbb s egyedüli eszköze csak a meggyőzés fegyvere lehet. A viszálykodó egyházat, mi magyarázzuk mindennek, eddig nem ismertük s reméljük, ezután sem fog-

A házasság természeti törvény.

Ha az állatok benső életét vizsgáljuk, azt tapasztaljuk, hogy a lélek s a kedély bizonyos kitűnő tulajdonságai, melyek az emberi nemből, mint a sugarak a gyúponban, egyesülnek: különböző állatnemek között megosztva léteznek s azért csak egyoldalúan, de annál feltűnőbbben fejlődnek ki.

Így például az ember nem lehet hübb a kutyánál, amely ura sírján lehelli ki az életét; az anya nem szeretheti gyöngédebben a gyermekét a majomnál, a mely szeretetből agyonöleli kicsinyeit; a családapa a ki keresetét eltékozza, míg gyermekei szükségét szenvednek, épen oly rútul cselekszik, mint a róka, mely párjától a kölykei számára hozott ragadmányt elorozza.

Az állatok természetén gyakran tanulmányozhatjuk az emberét.

Sok száz, például a madarak nemei közül, szigorú egynejségben él, melynek köteléke csak az egyik félnek kidőlte után szakad szét.

A szerelem, mely a kis dalnok kebléből vágyó hangokon tör elő, építteti véle a zöld lombok közé a fészket; a szerelem indítja eledel keresésre kicsinyei számára; a szerelem tanítja őket repülni, dalolni; a szerelem tartja még akkor is össze a szárnyas párt, ha tarka tollazatukat az évek száma már megszinteleníté. Itt tehát felaláljuk az ifjúság tüzet, a nemi szerelmet, a szülők szeretetét, fel az aggkor hú barátságát, fel tehát az élethosszigan tartó frigyét. S mi következik mindebből?

Az, hogy nem az ember fedezte fel a házasság intézményét; nem az ember szentesíté először az egynejség s elvalhatatlanság törvényét; hogy él az magában a természetben s millió teremtményben, mint természeti törvény; hogy régóta, mielőtt az ember, mint a teremtés, végső műve, a föld színpadára lépett, létezett már itt felbonthatatlan házasság.

Nem is az által különbözik az ember, érzés és vágyaira nézve az állatoktól, hogy a természet más hajlamokat, érzeteket s

szenvedélyeket oltott belé; sőt inkább a szerelem, a gyűlölet, a ravaszság, képmutatás, a bosszú, a nagylelkűség, hiúság, utánzás stb mind a kettőben, emberben és állatban fellelhető. A különbség abban áll, hogy az állat vakon, meggondolás nélkül követi természeti ösztönét; az ember pedig tanulmányozhatja az ösztöneit, érzeteit; zabolázhatja a szenvedélyeit; nevelheti, tökélesbítheti s nemesítheti önmagát. A természet kegyétől azonban még is függésben marad, mert oly tulajdonokat, melyekhez a természet neki tehetékeket nem adott, soha sem fejleszthet ki magából.

Határozottan állíthatom tehát, hogy a természet egynejtűsége szánta az embert akkor, amidőn szívébe, a szenvedélyek leghatalmasbikat, a nemi szerelmet helyezé s ép oly határozottan állítom azt is, hogy a polgári házasságnak is az egynejtűség az eszmény képe.

Igaz, hogy csak a vörös s a fekete tenger ndékeire kell tekintenünk s rögtön a többnejtűség hazájára bukkanunk. Sőt igaz az is, hogy még a keresztény nyugat országaiban is nagyon sokszor találkozunk véle, csak hogy itt más címet visel s titokban, törvény ellenesen éldegél. Ámde a török, a perzsa s az arab nyilvános többnejtűség, s az európai népek titkos soknejtűsége nem egyéb azon emberek társadalmi tévedéseinél, kiknél az emberiség tiszta fogalma még jelentőségre nem emelkedett; nem egyéb azon egyes emberek erkölcsi tévedéseinél, kikben az erkölcs csaknem elnémítatott.

A keleti ember háremét, az örökölt elpuhulás és az élvvágy tölti meg a nők gyönyörű alakjaival, kik érzékiségének hízelegni kötelesek; a nyugat lakóját, csalfa kéj vezeti el neje oldaláról, gyermekei köréből, bájos kedvesének a karjai közé. Ám egyikét sem vezérli az emberi természet tiszta szava, hanem egyikét a nemzeti szokás s a másikat az erkölcstelenség által elkorcsosult hang.

Ha a szerelmet, a maga tiszta emberhez méltó alakjában látni óhajtjuk, tekintsünk az ifjúra és a szűzre, kiknek szívében mint a villany most vonul át először az egyjűvé tartozásnak titkos érzelte. Meglepi őket s egymás közelében fogva tartja a vonzalom csodája.

Mi ez? A vallás ösztökélése?

Dehogy!

A lelki szerelemnek s a szellemi öszhangnak a sejtelve ez és nem egyéb. Ez az alaknak tisztán aesztetika tetszése, mely ama gondolatnál, hogy a test szép vonásainak, hús és vér az alapja, megrettennék. Oly érzet ez, mely sem térhez, sem úrhöz nem lánczolható, mert a kölcsönös szemlélődésben elfeledik a szeretők a jelent, el a jövőt, az életét és a halált; az ily szerelem egy pillanatnak az örökléte.

Ámde az enyhe, szellős tavasz után, a tikkasztó nyár következik; a szívben hőség támad; a tiszta fehér láng, mely a testet eddig csak körüli játszta, megtámadja azt; anyagilag elsötétül, s az érzékiség égető parazsává, nemi szerelemmé lesz, mely utóbbi, a testet, az Önfeledésben, – bizony a vallás és a pap „megkérdése nélkül, egyesíti. A láng éle azonban előbbeni tisztaságában tovább is világít a lélekben s ártatlan fényével a testet is besugározzván, megdicsőíti azt. E pillanatban a szerelem az egész lényt, a lelket, a porhüvelyt, birtokába vette s a szellemi együvé tartozásnak érzete, a lelkek öszhangja, a testet maga után vonzotta.

A némi szerelem emberhez csak akkor méltó, ha a lelki szeretet által nemesítették!

A férfi s a nő teljes egyesülése egy hasonló teremtményben, a saját gyermekükben, testesül meg; e gyöngéd emberi bimbóban, melyre mindkettejük szeretete átvitetik, melyben szíveik újra találkoznak: tágabb mezőt, újabb meggazdagulási pontot nyer szeretetők. Minden bú az atya, – minden gond az anya részéről; minden a gyermek betegágyánál közösen virrasztott éj: egy új szemet képez szerelmük lánczában, melyet sem a közeledő aggkor, sem a testi bájak hervadása nem képes meggyöngíteni. Nem képes azért, mert arcuk minden redője, egy fáradalmasan átküzdött élet tanúbizonysága s az oly emberek, kik ily közös emlékekkel bírnak, nem válnak el oly könnyen egymástól. Hü szeretettel, melyben az érzékiségnek már semmi része sincs, haladnak az élet estéje felé, ama végóhajjal, vajha a sírban is egyesülten feketnének, habár tudják, hogy a por, mit sem tud a porról.

Nem elég, hogy az élet minden percében egymáséi valának, a sírontuli együttlét gondolatával akarják egymást vidámítani.

Ekként nyilatkozik az igazi, tiszta szerelem a férfi és a nő között. *A természet maga vezeti az embert az egy nej ils éghez, a holtig tartó házassághoz.* Az ember egyedül kivan birtokában lenni szerelme tárgyának s a gondolat, hogy abban haborítatik, lelkében a féltékenység szenvedélyét költi fel. *Sőt az ész is,* melyei tetteit vizsgálva szemléli, ugyanazt az utat jelöli. *Az ész azt diktálja,* mikép a házasság eszméje a legtisztábban, a legtökélyesebben akkor valósítható meg, ha két lény kizárólag s holtig bírja egymást. Az ilyen házasság legsikeresebben nemesíti az abba lépőket, nem különben a gyermekeket, melyek belőle származnak; a többnejűség pedig, a titkos úgy, mint a nyilvános, a szülők s a gyermekekben gonosz szenvedélyeket ébreszt s a családi élet iránti érzetet, a társadalmi rend legfontosabb alapját aláássa.

Tekintsük meg a hárem nőit. Ama törekvés, mely szerint a nő, a vetély társnők fölött a kényúr kegyeért küzd, csak a féltékenység lángját szítja kebelében, a legaljasabb rágalomra, bős-

szúra indítja, s a jellemét megrontja; az anyák versengése a gyermekekre is átszáll, zsenge szíveikben jó korán a gyűlölet, az irigység gonosz magvát hintvén el; lássuk, csak nézzük meg figyelmesen, hogy az atya mily aránytalanul osztja meg a kegyelt s a nem kegyelt nők közti szeretetét; a váltakozó cselszövények elérzékenyítő érzéki élvek befolyása alatt, mennyire szenved jelleme!

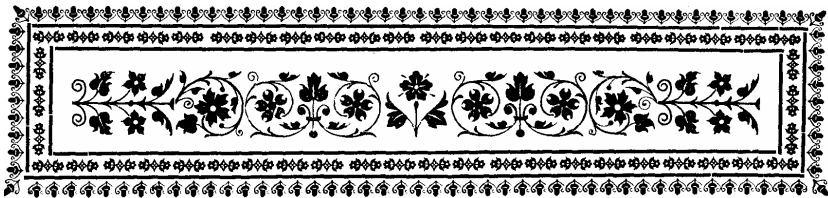
Avagy figyeljük meg nyugatnak ama polgárát, aki két családnak a megalapítója; lássuk őt, mint egy tiszteletre méltó nő törvényes férjét s mint egy kegyelt kedvesnek titkos férjét; ott mint törvényes, itt mint törvénytelen apát; lássuk, miként ingadozik szerelme a két család között ide-oda, miként hullámszerű érzetei erre arra, mint vesztí el lassanként, a folytonos, álthatatlan érzéki élet következtében, a házi tűzhely, a családi érzőt valódi tudatát; gondoljuk meg, mennyire kénytelen a törvények védelme alatt nem álló kedves, a törvényes nő férjét, kacérsága minden eszközeivel magához édesgetni; mennyire küzd folyvást a szerelem ama maradványával, melyet a férfi még törvényes neje számára fentartott; elmélkedjünk mindezek fölött egy kissé komolyan és lehetetlen azon meggyőződést nem osztanunk: hogy az ész épen úgy, mint a természet az egynejtűséghez vezet *és így a polgári házasság is csak az egynejtűséget ismeri el természet-, ész- és törvénytörvényesnek.*

A polgári házasság tehát elítéli egyúttal mindazon törvénytelen viszonyokat, melyek a törvényes házasság mellett ma, nyíltan avagy titokban fennállanak s elfogja őket ítélni a jövőben is mert azok kik ily bármi néven nevezendő, törvény ellenes viszonyt kötnének, ép úgy a természet, mint az ész ellen cselekesznek.

Ha vissza emlékeznek olvasóim azon képre, melyet a tiszta boldogságról, két az életfogytáig egyesült ember számára ecseteltünk, meg kell vallaniok, hogy a szerető szív nem ismer magasabb forróbb óhaját, az élethossziglan tartó frigynél.

A házasság holtig terjedése: a polgári házasság eszménye s s így hazudnak azok, kik a polgári házasságról ellenkezőt hirdetnek a népnek.

Kimutatván azonban, hogy a házasság társadalmi intézmény s természeti törvény, kénytelenek vagyunk azt is kijelenteni, hogy a házasság azonnal felbontható, mihelyt a természet s az ész az elválást kívánja.

A házasság felbontható.

Minden dolog magában rejti értékének és erejének a mértékét!
Ha többet követelünk tőle, mint amennyire képes, benső ellentét teszi tönkre!

E szabály alól nincs kivétel! Ilyen a házasság is!

A házasság szükségessége, amint a természet kezéből kikerült s az ember keblébe íratott és ama sokféle alak, melyben – az ember fejlődési történetének folyamán – fellépett, nem egyéb, mint ama természeti szükségesség kifejezését czélzó, többé kevésbé sikerült *kísérlet*, mert hiába tagadnak, az igazság az, hogy a szolid és szilárd házasságok mellett vannak könnyed és pille természetű viszonyok is, még pedig az embereknél ép úgy, mint az állatoknál.

A házasságnak két emberi lényt a legtisztább lelkiszereket által kell összefűznie s ez után, az emberhez egyedül méltó nemi egyesüléshez vezetnie; a házasságnak művelnie s nemesítenie kell a házasságnak lelkét és szívét; előkeli mozdítania az abból származó gyermekek bölcs nevelése által az emberi nem tökélyesbítését; a házasságnak előkeli teremtenie, a valódi családi élet létrehozása által, a társadalmi rend számára a legfontosabb alapot; a házasságnak a gyermekek s ez által az egész emberi nemnek legnagyobb boldogságát kell előidéznie.

Mindezt, amint már kijelentettem, csak az egynejus'ég alakjában érheti el a legbiztosabban!

De vajjon az élethosszúság alakjában?

Szabad-e mindjárt kezdetben ama parancscsal lépni elébe:

„*Légy felbonthatatlan!*”

Bizonyára nem!

Az ily követelmény, az ily parancs, a házasság célját, ezer meg ezer esetben kijátszana s az egész intézményt elsímíthatatlan ellentétbe hozná önmagával.

A házasságtól azt kívánni, hogy felbonthatatlan legyen, annyi mint többet kívánni tőle, mint amennyire természeténél fogva s öngyilkosság nélkül képes.

A házasságnak, a házasfelek legnagyobb boldogságát kell megalapítania!

Ám ha az egyik rész, emberi gyöngeségei, szenvedélyei stb. következtében, erkölcsileg elbukik, még pedig annyira, hogy élete a másik félre nézve, a legnagyobb nyomor forrásává válik, vajjon teljesíti-e a házasság akkor is a célját? Nem!

A házasságnak a házasfeleket szellemileg és erkölcsileg nemesítenie kell!

Ám ha a nő, a durva férfival, vagy a férj az aljas nővel nem maradhat tovább a legbensőbb élet és lelkiközösségben anélkül, hogy önmagát saját szeme előtt le ne alacsonyítsa, hogy önmaga előtt el ne piruljon, mivé lesz akkor az erkölcsi szellemi nemesítés?

A házasság, a személynek, egy más lény irányában való teljes feláldozása, a legnagyobb függési viszony, melybe ember léphet. De az ember nem érzi ezeket a lánczokat, mert oly teremtménynek engedte át magát, melyet jobban szeret és tisztel önmagánál, melynek személyiségében saját énjénél többet vél lenni.

Ám ha a szeretet és tisztelet eltűnt, ha utálat és gyűlöletté vált?

Vajjon mi lesz belőle akkor?

Akkor a legszörnyűbb rabszolgasággá válik, mely borzasztóbb a szerecsen helyzeténél, a ki az ültetvényesnek csak a kezeivel, csak az idegeinek s izmainak az erejével szolgál, míg a házasság egész szellemi életével, legszentebb érzeteivel ki van a másik fél durva önkényének téve.

Gondoljuk meg, mi az, midőn lelkünket és testünket egy megutált akaratnak vagyunk kénytelenek alávetni; midőn gyűlölet s megvetéssel szívünkben kénytelenek vagyunk olyasmit cselekedni, amit csak a legtisztább szerelemnek lehet és szabad cselekednie, ha emberhez méltó akar az illető lenni!

Gondoljuk meg, hogy az ily kényszer viszony a legutálatosabb, mit emberi képzelődés teremthet, s hogy szegény áldozatában az erkölcsi érzetet megöli, a gyöngye jellemet kicsapongáshoz s könnyelműséghez vezet! a nemes, magas lelket pedig örültté teszi.

És az ily házasság, amely maga után az ember lelki és erkölcsi romlását vonja, felbonthatatlan legyen?

Lehetetlen!

Mert senki sem köteles önmagát meggyaláznai s oly rabszolgaságban maradni, amely szégyenpírt úz az arcba és ha százszoros esküvel kötötte volna le magát; mert az ember csak a nemeslelkűnek tartott ember irányában szentesíté házassági szövetségét esküvel, nem pedig az alacsony, a megvetésre méltó irányában, aki az előbbeniből bontakozott ki.

Az államhatalomnak pedig kötelessége az állam minden polgárát megszabadítani az aljas, a nemtelen emberektől; még nagyobb kötelessége akkor, ha az aljas, ha a nemtelen ember, házassfél nevet visel; kötelessége pedig nemcsak az egyén, hanem magasabb állami érdekek szempontjából is, és így a házasságot, ahol annak fentartása, az ember erkölcsi méltóságával valóban össze nem egyeztethető: ott kötelessége is felbontani!

A házasságnak, az abból származó gyermekek bölcs nevelése által az emberi nem tökélyesbítésére és nemesítésére kell hatnia.

Elérheti-e azonban a fönnebb ecsetelt szerencsétlen házassági viszony e célt?

Bizonyára nem!

Az ember nevelése csak a boldog csendes tűzhely körében, csak a valódi családi életben sikerüi; a gyermeki lélek zsöngé bimbóját, az éizetek illatozó virágává, csak a szülők közös öszhangzó hatása fejlesztheti ki. Ama vész közepette azonban, mely a szülők sziveit szétdúlja s a családi életben gyógyíthatatlan szakadást idéz elő: a nevelés nem sikerülhet; nem sikerülhet a lenézés, megvetés s gyűlölet telt légben; nem sikerülhet az egymással ellenkező nevelési elvek harczában, miről a finom érzékű gyermeki kedély daczára az azt rejtegető mesterkélt lepelnek, csakhamar értesül.

A gyermekek, különösen az érettebbek nevelése, szerencsétlen házasságban, többnyire szerencsétlen. Egy ily házasság ama célok-nak, melyeket a természet és az ész ez intézmény elé szabott, egyikét sem éri el, sőt ellenkezőleg, mindegyikét meghiusítja, és mi még is fentartsuk? Felbonthatatlansága még is megdönthetetlen sark-tétel legyen? Aki ezt kívánja, ezt követeli, aki ezért harczol: az a beteget épen azon gyógyszerrel öli meg, amelylyel megakarta gyógyítani.

Vagy létezik ugyan is ama lelki szerelem, ama lelki öszhang, ama nemi szeretet a férfi s a nő között, amely a lét legnagyobb boldogságát, a legbensőbb életközösségben ismeri föl s akkor létezik boldog, vidám házasság is; vagy megszűnt a házassági együttlét lehetősége, az ebbeli érzetek kihaltával, a legyözhetlen ellenszenv, a jellemek ellentétei által stb. stb. és akkor a házasság végéhez ért mert a logikának legegyszerűbb szabálya az, hogy az okkal az okozat is megszűnt!

Avagy nevezhető-e az oly viszony, melyben a kölcsönös elkeseredés s elidegenülés annyira ment, hogy a házassfélak alig lakhatnak meg egy fedél alatt; melyben a tiszteletnek minden érzete, a szívnek minden rokonszenve, az érzékek minden kívánsága kihalt, nevezhető-e az ily viszony házasságnak?

Mi marad ott meg a házasság fogalmából, ahol minden kellék elmaradt?

Semmi!

Hol lehető itt még föl a házasságnak csak egyetlen köteléke is?
Sehol!

Mért kívánók s ki kívánhatja a házasság kötelékét fentartani.
ha annak a fogalma megszűnt?

Avagy a házassági boldogság, a véletlen szerencse azon ked-
venceinek legyen a kiváltsága, kik a szerencse istennőjének kely-
héből első húzással nyerő számra tettek szert? S azon számtalan
ezer felebarátunk, avagy felebarátnénk, aki szívbeli választásakor,
saját bűne nélkül tévedet, legyen a házassági boldogságtól örökre
megfosztva? Vagy nyugodjék meg nyomasztó sorsában s vigasztalja
magát azzal, hogy sírontul megadatik majd neki az, amit e földön
nélkülöz?

Hiszen a menyek országában nincsen házasság!

A természet vidám szava azt mondja: „Légy boldog!”

A természet, a földön elérhető legnagyobb boldogság meg-
szerzésére, a házasságra szólít fel!

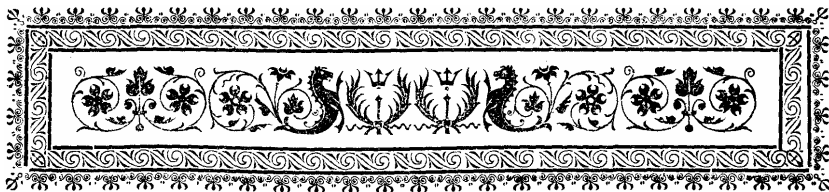
Miért ne követnök, miért ne volna szabad a természet szavát
követnünk?

Miért helyeznénk boldogságunk elé oly akadályt, melynek sem
a természetben, sem az észben nincs alapja?

Avagy nem önmagát kínozza-e az ember akkor, amidőn ma-
kacsul ragaszkodik egy oly házassági kötelékhez, a mely valóság-
ban nem létezik s amely által önmagát léte céljának, egy másik
boldog házasságban való elérhetés lehetőségétől megrabolja?

*Ne higye azonban senki, hogy a kötelező polgári házasság
törvénye a könnyelmű elválásoknak bármi tekintetben is kedvezne
akkor, amidőn a házasság felbonthatóságát hazánk minden egyen-
jogúsított hitfelekezeteinek a tagjaira, az állam minden polgárára
egyenlően kiterjeszti; nem, sőt ellenkezőleg, nagyon is szigorúan
fog ügyelni arra, hogy visszaélések a szabadsággal e téren se
történjenek. Ahol azonban a házasság lényege s fogalma szerint
megszűnt létezni; ahol gyűlölet, utálat, megvetés foglalta el a sze-
relem, tisztelet s a tetszés helyét; ahol a legbensőbb életközösség,
a házasfelek s a gyermekek jólétének veszélyeztetése nélkül többé
fenn nem állhat: ott a törvény bátran ketté fogja metszeni a köte-
léket s a viszonyt, mely a házasság célját meghiusítja, mely a va-
lódí házasságnak csak gúny és torzképe; ott fel kell azt minden tisztessé-
ges, minden becsületes, minden erkölcsös polgár érdekében bontania.
Ily körülmények között helyes-é a polgári házasságra s a kor-
mányra, mely a polgári házasságot be akarja hozni, kígyót, békát
kiálltam, s átkokat szórni?*

Nemcsak hogy nem helyes, de nem is hazafias!

A házasság történelmi fejlődése.

Miután a polgári házasságról – sajnos, nincs még mindenkinek tiszta fogalma s miután az emberek legnagyobb része azt hiszi, hogy a házasság intézménye mindig egy és ugyanazon elveken és alapokon nyugodott, amelyeken ma nyugszik: legyen szabad fejlődésének a történelméből is néhány adatot e sorok it ójának felsorolni.

Hogy a nép felfogása, miután ma az esküvésnél mindenütt előtérbe lép a vallási cselekmény, a házasság vallási oldalát oly szorosán egyesíti a polgári oldalával, hogy a tisztán polgári házasságot nem képes tisztán felfogni, azon nem csodálkozom. De igenis csodálkozom azon, hogy a haladást, a fejlődést, a változást minden más téren látja, tapasztalja, élvezzi, a házasság terén pedig menderől nem akar semmit sem tudni.

Már pedig a dolog úgy áll a valóságban, hogy az idők folyamán, a házasság intézménye is fejlődött és megváltozott. Ám lássuk a dolgot közelebbről.

Ha bármely vallásalapítónak tiszta tanát óhajtjuk ismerni, az összes tananyagtól, amely hagyomány útján jutott reánk, el kell mindjárt gondosan távolítani mindazt, ami különösen a vallásról nem szól. Mert megtörténhetik, hogy a vallásalapító, az egész embert igyekezvén reformálni, híveinek nemcsak vallási igazságokat hirdet, hanem jogi s társadalmi utasításokat is ad. így például *Mózes*, a zsidóknak nemcsak hittant, hanem számos rendőri és kormányzati utasítást is adott. Sőt maga *Jézus* sem ragaszkodott szorosán a vallás teréhez, hanem híveinek s különösen ellenfeleinek a kérdései által ösztönöztetve, a házasság intézményének magyarázatára is kiterjeszkedett sokszor. Nagyon természetes, hogy ilyenkor, nem mint vallástanító, hanem mint jogtanár, politikus, mint a társadalmi rend reformátora szólott s épen azért nem is kívánt oly rendeleteket adni, melyeknek érvénye minden időkre szól. Kiténik ez leginkább azon mód és eljárásból, amint a házasságot tárgyalta.

Miután visszapillantott Jézus, Mózes idejére, aki a „férfiaknak keményszívűsége miatt,” megengedte az elválást, megjegyezte, hogy

aki nejétől elválík s mást vesz magához az: házasságtörő. Egy esetben azonban már ő is, a szeretet vallásának a megalapítója, megengedte az elválást, tudniillik akkor, ha női hűtlenség esete forgott fenn, s ez engedmény jótékonyágának a kiemelésére megemlítette azt is, hogy Mózes előtt, a házasság egyáltalában felbonthatatlan vala.

Ám menjünk egy lépéssel tovább s lássuk mit csinált a régi keresztény egyház a házassággal?

A régi keresztény egyház uzusa szerint a keresztény felek között, papi áldás nélkül is érvényes volt a házasság egészen a X-ik század közepéig. Csak ekkor kezdték az egyház áldását a házasság lényeges kellékéül tekinteni.

A vegyes, már tudniillik katolikus és eretnek közt kötendő házasságról, már az *elviri* (310-évben) s a *irullai* (692-évben) zsinatokon szó volt ugyan, de az ilyenek kötését egyik zsinat sem tiltotta meg.

Tüzetesebben a *trienti* zsinat (1545-1563. között) foglalkozott még pedig nemcsak általában a házassággal, mint egyházi szer-tartással, sőt szentséggel, hanem a vegyes házassággal is. Itt erősítették meg III-ik Incze pápának a háromszori hirdetésre vonatkozó rendeletét, itt mondták ki csak, hogy a katolikus felek között kötött házasságot papi áldással és szentségfelvétellel kell megerősíteni. De itt állapították meg azt is, hogy a vegyes, illetve a polgári házasság érvényességéhez elég, ha a felek házasságra lépésük szándékát két tanú jelenlétében kifejezik a pap előtt. Ha ez megtörtént, nincs szükség tovább az egyház beavatkozására. *)

A polgári házasságnak II-ik József császár is nagy barátja volt s annak behozatalát el is rendelte, rendelete azonban végrehaj-tatlan maradt, mert halála előtt vallási tárgyú rendeletei s ezek között a polgári házasságra vonatkozó is – visszavonattak. **)

Nos hát, hol van itt a meghatározott alaptörvényhez, a sarkalatos elvhez való makacs ragaszkodás? Hisz e tények inkább azt bizonyítják, hogy a házassági elválásról s a házasság kötéséről kifejlődő vélemény a műveltségnek azon foka szerint, melyet az ember elért, változásnak volt alá vettve!

*) Érdekes talán tudni, hogy a trienti zsinaton Ferdinand magyar királyt első ízben Gregorianecz Pál zágrábbi érsek, másodízben Draskovics György kalocsai érsek képviselte, s hogy a magyar papok közül ott voltak még: kolozsvári Szilveszter János csanádi s Dudics Endre pécsi püspökök. Ez utóbbiról fel nn jegyezve, hogy a zsinat után Lengyelországba ment s ott megnősült.

**) II. József császár egyenesen kijelentette a Bécsbe ellátogató VI. Pius pápának, hogy fejedelmi jogainak gyakorlásában senkitől se hagyja magát befolyásolni. Ő hozta be különben a „tetszvényjog”-ot (placetum) is melyszerint a pápa rendeletei az uralkodó engedélye nélkül nem hirdethető ki.

Mily különbség van például ama társadalmi állás között, melyet *Pál apostol*, a korinthusi egyházhoz irt első levelében jelöl ki az asszonyoknak és a között, melyet századunk ad nekik.

Pál apostol azt mondja: „Az asszony a férfiert teremtetett!”

A mi korunk ellenkezőleg azt tanítja, hogy az asszony „ön-magáért” teremtetett s a férfivel egyenjogú!

És azon törvény, mely a műveltség első fokán állók számára alkottatott, a mi korunknak lényegesen megváltozott társadalmi viszonyaira is bírjon jogérvény nyel?

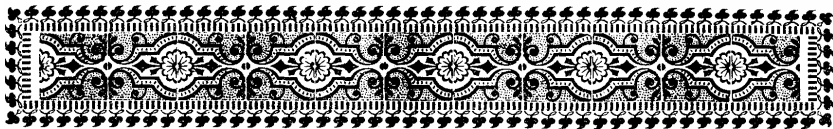
Hol van a bizonyíték, hogy Jézus, a törvényhozók legbölcsebbike kívánta ezt? Ő bizonyára csak azon törvényeknek tulajdonított örök érvényt, melyek az ember változatlan, örökké tartó eseteire, kívánataira és szenvedélyeire vonatkoznak, tehát tisztán a hit s az erkölcs törvényeinek, nem pedig a politikai, társadalmi intézményekre vonatkozó nyilatkozatainak s így tehát a házassági elvásra vonatkozó véleményének sem tulajdoníthatott örök érvényt.

Tegye szívére kezét mindenki, aki a polgári házasság ellen s a házasság felbonthatatlansága mellett küzd, tanulmányozza át az új testamentumot az egyház történet könyveivel együtt s azután feleljen magának arra a kérdésre: hogy miért ellenzi az elsőt s miért küzd a második mellett, őszintén és lelkiismeretesen!

Megvagyok róla győződve, hogy minden őszinte s minden lelkiismeretes válasz egy-egy újabb hívet szerez a polgári házasságnak; de megvagyok arról is győződve, hogy idővel a polgári házasság intézménye előtt az egyházi férfiak ép úgy megfognak hajolni, mint ahogy meghajoltak a megváltozott társadalmi viszonyok hatalma előtt is sok egyéb irányban, mert a modern műveltség követelményei elől, senki sem zárkozhatik el örökre.

A modern műveltség követelménye pedig a jogegyenlőség téren: a kötelező polgári házasság.

Az állam és a házasság.

A házasság a családszerzője! A társadalmat a családok összesége képezi; a társadalom az államban nyeri szervezetét; az erkölcsi tökély magaslatán álló, vagy legalább az afelé törekvő államot családi házasság nélkül gondolni nem lehet; a házasság a modern állam létkérdése.

A házasságra tehát az államnak a legnagyobb gondot kell fordítania s minden külbefolyástól, mely a sikert hátráltathatná, meg kell óvnia. Az államnak kell tehát a házasság intézményét törvények által szabályoznia; e törvényeknek pedig, tisztán társadalmi forrásból kell eredniök, tisztán polgári házassági törvényeknek kell lenniök.

Bármely oldalról vizsgáljuk ugyan is a házasságot, közte és a vallás között sehol sem lelünk összefüggésre. Míg ellenben a jegyesek, a házasfelek vagyoni állapotának rendezése, a házassági életviszonyai, a gyermekek nevelése egyszóval *minden ami a házasság létrehozására, fennállítására stb. megkívántatik, egyedül az államhatalomból veszi eredetét, s az államhatalom hatásköréhez tartozik.* És így nemcsak méltányos, hanem jogos követelmény is hogy a jegyesek személyes, egyéni képességét a házasság megkötésére, az állam törvénye határozza meg; a házassági akadályokat az állam állapítsa meg s az állam kutassa ki; az eljegyzettek önkéntes s ünnepélyes nyilatkozatát a házasságra nézve, az állam vegye át; a házassági okiratot az állam szolgáltassa ki s végre a házasság felbontását is mindenkire nézve egyenlően, az állam mondja ki.

Ha a házasság a polgári hatóság előtt törvényesen megkötött, a házasfeleknek szabadságában áll, az egyházi megszentelést is igénybe venni. Ellenben sértve sem fogja magát senki erezhetni, ha az egyház ettől a házasságtól, avagy elválás után a második házasságtól megtagadja az áldását, mert házassága e megtagadás által egy hajszálnyit sem veszít az érvényességéből s a törvényszerűségéből.

Mi következik ebből?

Az, hogy az állam csak a közerkölcsiség érdekében cselekszik akkor, amidőn a kötelező polgári házasság révén még azokat

a szerencsétleneket is a törvényes házasság jogbiztonságában és jogegyenlőségében részesíti, akik hitfelekezet nélkülieknek vallják magukat.

Hogy a házassági akadályok s az elválási okok közül, melyeket fog a mostaniak közül felvenni és melyeket fog elhagyni a kötelező polgári házasságról szóló törvény: azt ma még nem tudjuk, de szentül meg vagyunk győződve, hogy mindazon házassági akadályok, amelyek a természet törvényével s a közerkölcsiséggel ellenkeznek, azokat az állam is tiszteletben fogja tartani, azok a polgári törvénykönyvben is, még pedig semmi néven nevezendő kivételt nem tűrve, s mindenkire egyenlően alkalmazva benn fognak foglaltatni; valaminthogy nem fognak abból hiányozni azon elválási okok sem, amelyekkel bebizonyítható, hogy a házasfelek között nincs többé s nem is lehet többé benső életközösség, hogy szív és kekélyben már megtörtént az elválás, más szóval, hogy házassági viszonyuk már nem felel meg többé a házasság fogalmának.

Végre megvagyunk győződve arról is, hogy Magyarország kormánya, tudva azt, hogy az osztrák „Noth civilehe” csak félrendszabály s épen azért már születésekor is rossz volt, a mindenkit egyiránt kötelező polgári házasságot fogja, ígérete szerint, javaslatba hozni, de azért még is köteleességünknek tartjuk kijelenteni, hogy csakis ez esetben fognak előtte az ellenfelek is tisztelettel meghajolni, mert *csak a mindenkit kötelező polgári házasság képezheti az egyházi esketésnek az alapját* s mert a parlamentnek s a közéletnek azon kitűnőségei, kik készek volnának a kötelező polgári házasság helyett a kivételes polgári házasságot megszavazni, ezt csak azért teszik, hogy e korcsalakkal a valódi polgári házasságot kompromittálhassák s legalább egyidőre nevetségessé tegyék.

Lajthán túl, az osztrák államban eddig kétféle módon lehetett nősülni: a régi, az egyházi szertartás szerinti módon és ha igy nem ment, az új, a kivételes polgári módon.

Nem kellett-e, önkéntelenül is azon véleményre jönni azoknak kik a dolog mélyébe hatni nem képesek, hogy e két házassági mód között tartalmi különbség lesz s hogy az utóbbi becsre nézve, az előbbinél alkalmasint kevesebbet ér, mert hiszen csak akkor fordulnak hozzá, ha az egyház akadályt gördít a házasság elé?!

Egészen másként fog azonban a nép is gondolkozni, ha az egyiránt kötelező polgári házasságot kimondjuk s a házasságot annak fogja mindenki tekinteni, a mi, t. i. a természeti törvényből kifolyó társadalmi intézménynek.

El fog majd tűnni minden előítélet. Megfog szünni ama zsúrlódás, amely eddigelé házassági dolgokban, az egyház és az ál-

lamhatalom, az egyik és a másik hitfelekezet között előfordult, amennyiben a polgári házasság mellőzhetlen alapja leend az egyházi esketésnek!

Íme, előadtuk a házasság lényegét, megvilágítottuk minden oldalról s minden irányban. Megmutattuk eredetét, célját, léte föltételeit, az államhozi viszonyát s bármely ösvényre tértünk is, ez utak közül egyik sem vezetett Rómába, hanem *a kötelező polgári házassághoz!*

Vége.

TARTALOM:

Előszó	5
A házasság társadalmi intézmény	7
A házasság természeti törvény.....	9
A házasság felbontható	13
A házasság történelmi fejlődése	17
Az állam és a házasság.....	20